

Б. В. Авраменко, Н. О. Оськіна

ІНТОНАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У КИТАЙСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті виявлено інтонаційне оформлення різних типів висловлювань у китайській та англійській мовах. Порівняльний аналіз показав наявність як схожих, так і відмінних характеристик в інтонаційному оформленні різних типів речень у китайській та англійській мовах. Просодичні засоби мов, що контактують, розглянуто не тільки з точки зору смислорозрізнавальних тонів складу, але і з точки зору їх комунікативної спрямованості.

Ключові слова: інтонація, просодичні засоби, мелодика мовлення, регістр, наголос, ритм, паузація, темп мовлення.

В статье выявлено интонационное оформление разных типов предложений в китайском и английском языках. Сравнительный анализ показал наличие как схожих, так и отличительных характеристик в интонационном оформлении разных типов предложений в китайском и английском языках. Просодические средства контактирующих языков рассмотрены не только с точки зрения смысловозначительных тонов слога, но и с точки зрения их коммуникативной направленности.

Ключевые слова: интонация, просодические средства, мелодика речи, регистр, ударение, ритм, паузация, темп речи.

The article has identified the intonation design of different statement types in the Chinese and English languages. Comparative analysis has revealed the presence of both similar and distinctive characteristics in the intonation design of different sentences types in the Chinese and English languages. Prosodic means of contacting languages are considered not only from the point of view of semantic-distinctive tones of a syllable, but also from the point of view of their communicative orientation.

Key words: intonation, prosodic means, speech melody, register, stress, rhythm, pausing, tempo.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти основним вектором виступає *глобалізація*, виникнення загальної світової культури, поєднання національних традицій і посилення співпраці між націями. За останні роки, окрім необхідності вивчати англійську мову, стрімко зростає інтерес до вивчення турецької, китайської, японської, корейської та інших східних мов. Це пов'язане із розвитком тісної співпраці нашої держави з країнами Далекого Сходу.

Мова — це не просто засіб комунікації, це цілий пласт культури, яку вона в собі несе. Основними компонентами будь-якої мови є слово і речення. Під час вивчення декількох іноземних мов, наприклад, китайської та англійської, що належать до різних мовних груп, здається можливим виявити схожі та відмінні риси у порядку побудови висловлювань та їхньому інтонаційному оформленні, що дозволить у подальшому полегшити вивчення цих іноземних мов.

Існує спокуса для україномовних китаїстів, які також вивчають англійську мову, переносити свої знання інтонаційного оформлення із китайської мови в англійську і навпаки. Це може, в свою чергу, викликати плутанину, адже тон у китайській мові має смислорозрізнавальну функцію, тому інтонація у висловлюванні відіграє ключову роль для сприйняття його основного сенсу.

Мета даної роботи полягає у виявленні інтонаційного оформлення висловлювань різних типів у китайській та англійській мовах, та дослідженні схожих й відмінних рис між ними.

Аналіз останніх публікацій. Питанням інтонаційного оформлення речень у китайській та англійській мовах займалися такі видатні вчені, як: І. Ю. Павловська, М. К. Румянцев, О. М. Алексахін, Т. П. Задоненко, М. О. Спешнев, В. М. Солнцева, Н. В. Солнцев та інші.

Так, М. О. Спешнев розглядав інтонацію та тон у китайській мові виходячи з позицій їхніх функціональних ознак. Він казав, що “тон у китайській мові відіграє в розрізненні смислу слів таку ж роль, що і звук. Якщо замість одного тону (інтонації) ми будемо вимовляти даний склад іншим тоном (інтонацією), то вийдуть зовсім різні слова” [5: 15]. Інша відома китаїст Т. П. Задоненко навпаки більше уваги приділяла саме просодичним ознакам інтонації. На думку вченої: “не всі п'ять ознак однаково важливі для характеристики тону — є ознаки *суттєві* (напрямок руху основного тону, розподіл інтенсивності й висотний інтервал між початковою і кінцевою точками тону) і

додаткові (висота тону і час звучання, або довгота тону). Додаткові ознаки виявляються лише у зіставленні тонів один з одним і можуть варіювати в ту або іншу сторону при проголошенні окремо взятого складу, не впливаючи при цьому на якісну характеристику тону” [2]. М. К. Румянцев у своїй праці приходиться до зовсім інших висновків: “Тони і їх поєднання в реченні — це не тільки тони, але водночас і інтонація. У будь-якій реалізації тону в реченні завжди є щось таке, що належить не самому тільки тону, а й інтонації” [4].

Виклад основного матеріалу. Розглянемо більш детально поняття “інтонація” та визначимо, яку роль вона відіграє у реченні. Під інтонацією в широкому значенні розуміють такі просодичні засоби, як: мелодика мовлення (зміна частоти основного тону голосу), регістр (середній діапазон голосу і середньодикторський рівень вимови), наголос, ритм, паузація й темп мовлення, тобто ті характеристики звукового потоку, які використовуються для створення ритмічної, інтонаційної, або мелодійної, ладово-гармонійної організації мовлення [4: 166]. Зазначимо, що всі ці характеристики залежать від особистих властивостей будови мовного апарату людини та сприйняття звукового сигналу, що обумовлює їхню універсальність. Однак у багатьох мовах фонологічні системи, що склалися в певний проміжок часу, в певних культурах певним чином обмежують універсальний частотний код.

Просодичні засоби в китайській та англійській мовах, не дивлячись на те, що вони, по-перше, належать до різних мовних груп — романо-германської та сино-тибетської, — по-друге, різні за фонемною і складовою будовою, багато в чому схожі. Для проведення порівняльного аналізу було взято за основу дві просодичні категорії: частотну і темпоральну.

Як відомо, тон у китайській мові — це супрасегментна характеристика, що виконує смислорозрізнявальну функцію і виступає невід’ємною частиною складу. Тони використовуються для диференціації значення ієрогліфа. Наприклад: *zhī* (“знати”); *zhí* (“прямий”); *zhǐ* (“наніп”); *zhì* (“робити”) [3]. В англійській мові тон не може впливати на значення слова (морфемі). Для китайської мови також характерним явищем є зміна емоційного забарвлення речення залежно від тону. Тому комунікативна роль інтонації — це зміна регістру або вимови останнього складу речення. Так, видатний китаїст М. О. Шпеш-

нев писав: “Загальне зміщення реєстру вгору деяким додатковим підвищенням у самому кінці речення спостерігається під час вираження подиву, питання, сумніву, оклику, перепитання або наказу: наприклад: *Zen3 me0 ?/Ni3 yi4 dianr2 ye3 bu4 zhi1 dao4 ?* (Як? Ти нічого не знав?). Поступове зниження реєстру характерно для вираження подиву, прохання, урочистості або переконаності: наприклад: *Yi2 zhen4 feng1 /chui1 guo0 lai0 /hao3 liang2 kuai0!* (Дунув вітерець, як прохолодно!); *Lao3 Zhang1,/hai2 shi0 yuan2 liang0 ta1 la0* (Товаришу Джане, пробач уже його!); *Tong2zhi 4men0/sheng4li 4/hai 2shi 0shu3yu2wo3 men0 de0!* (Друзі, перемога все одно буде за нами!) [5: 104–106]. Тому, при навчанні студентів-китайців англійської мови та навпаки, вони повинні орієнтуватися на загальні реєстрові зміни в мовленні та тони: для китайської мови — це *складові*, а для англійської — *ядерні*.

У китайській мові чотири типи тонів. Умовно їх можна позначити в межах діапазону цифрами від одного до п’яти, що відображає рівень тону. Учений М. О. Спешнев охарактеризував китайські тони наступним чином: “*Перший тон* — рівний тон високого реєстру (200 Гц), позначається як 5–5. *Другий тон* також відноситься високого реєстру. Це висхідний тон з вихідною точкою на рівні цифри 3 і кінцевою точкою на рівні цифри 5 (140–200 Гц). Найбільш контрастним у порівнянні з першим тоном є *третій тон*. Це низький по реєстру тон, що має рівний початок і висхідний кінець. Іноді спостерігається деякий рух мелодики вниз на самому початку звучання (120–100–180 Гц). Однак на слух цей слабкий рух униз не відчувається, і тому практично можна вважати, що третій тон починається з рівної низької мелодики і повинен бути позначений як 1–1–4. *Четвертий тон* в китайській мові характеризується спадною інтонацією від найвищого рівня до найнижчого (200–100 Гц), що графічно може бути позначено цифрами 5–1. Четвертий тон відноситься до високого реєстру” [5: 17–18].

В англійській мові налічується 7 ядерних тонів: 1) низький спадний тон (Low Fall); 2) високий спадний тон (High Fall); 3) низький висхідний тон (Low Rise); 4) високий висхідний тон (High Rise); 5) спадно-висхідний тон (Fall Rise); 6) висхідно-спадний тон (Rise-Fall); 7) рівний тон (Mid-Level) [7].

У китайській мові перший тон: інтонація рівна, висловлює нерішучість, несподівану зупинку, використовується для представлення та пояснення без вираження почуттів, але також може звучати уро-

чисто, сумно, апатично і передавати інші почуття. Наприклад: 这件事与我无关 *Zhè jiàn shì yǔ wǒ wúguān* (Це не має нічого спільного зі мною). В англійській мові також існує рівний тон (Mid-Level), і в розмовному мовленні він теж висловлює нерішучість, несподівану зупинку, незначність речення. Наприклад: Fine (Добре). Крім того, цей тон використовується при розмові на відстані. Другий тон в китайській мові схожий на низький висхідний тон (Low Rise) в англійській мові. Як правило, він використовується, щоб висловити сумнів, запитання або здивування. Наприклад, He is a student, isn't he? 不是么? (Він студент?) 他是个学生, 确认么? *Tā shìgè xuéshēng, bùshì me?* Are you quite sure? 你非常. 确认么? *Nǐ fēicháng quèrèn me?* (Ви впевнені?) [2: 117].

У китайській мові висхідний тон також використовується для позначення спеціальних питань. На противагу цьому в англійській мові спеціальні питання оформляються спадним тоном: Наприклад, What's the time now? 现在几点 了? *Xian zai ji dian le?* (Котра зараз година?). Третій тон у китайській мові зазвичай починається з падіння і продовжується підйомом (спадно-висхідний). Цей тон використовується для позначення іронії, сарказму та докору. Наприклад, 你真厉害呀! *Nǐ zhēn lìhài ya!* (Ви такий могутній (сильний) з іронією. В англійській мові схожий на спадно-висхідний тон (Fall Rise) — найчастіше виражає незавершеність, невпевненість, а також для передачі сумніву (у ввічливій формі), протиріччя, контрасту і докору. Наприклад, Try not to be late (even if it's difficult). I hope you will be able to come (even if it's doubtful). (Спробуйте не запізнитися (навіть якщо це важко). Сподіваюся, ви зможете прийти (навіть якщо це сумнівно) [2:117].

У китайській мові четвертий тон — спадний тон — зазвичай використовується в стверджувальних, окличних й імперативних реченнях: Наприклад, 你今天好漂亮! *Nǐ jīntiān hǎo piàoliang!* How beautiful you are! (Ти така гарна!) 关上收音机! *Guān shàng shōu yīn jī!* Turn off the radio! (Вимкніть радіо!). В англійській мові існує схожий високий спадний тон (High Fall). Він також може використовуватися в стверджувальних, окличних та імперативних реченнях. Різниця полягає в тому, що він використовується і в спеціальному питанні. Наприклад, When did you come? (Коли ти прийшов?).

Висновки. Таким чином, зробивши порівняльний аналіз інтонаційного оформлення різних типів речень та проаналізувавши чотири

види тонів у китайській та англійській мовах, ми дійшли висновків, що відносна спільність при інтонаційному оформленні різних типів висловлювань спостерігається між наступними китайськими та англійськими тонами: першим тоном у китайському і рівним тоном (Mid-Level) в англійському; другим тоном у китайському і низьким висхідним тоном (Low Rise) в англійському; третім тоном у китайському і спадно-висхідним тоном (Fall Rise) в англійському; четвертим тоном у китайському і високим спадним тоном (High Fall) в англійській мові. Просодичні засоби мов, що контактують, розглянуто не тільки з точки зору смислорозрізнявальних тонів складу, але і з точки зору їх комунікативної спрямованості.

Практичне значення даного наукового дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані на лекціях з курсу “Теоретична фонетика (основна (китайська) іноземна мова)”, “Теоретична фонетика (основна (англійська) іноземна мова)” а також при укладанні навчальних програм та спецсеминарів з цих теоретичних курсів.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Задоеико Т. П., Хуан Шуин. Основы китайского языка. Основной курс / Т. П. Задоеико, Хуан Шуин. — М.: Восточная литература, 1986. — 720 с.
2. Павловская И. Ю. Фоносемантический анализ речи / И. Ю. Павловская. — СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2004. — 291 с.
3. Павловская И. Ю. Экспериментальное сопоставительное исследование английской и китайской интонации / И. Ю. Павловская // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. — 2016. — № 5. — С. 166–171.
4. Румянцев М. К. Тон и интонация в современном китайском языке (экспериментальное исследование) / М. К. Румянцев. — М., 1971.
5. Спешнев Н. А. Фонетика китайского языка / Н. А. Спешнев. — Л., 1980. — 142 с.
6. Фонема и тон [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://hieroglyphs.ru/phonema_i_ton.html (дата обращения: 28.03.2014).
7. O'Connor J. D., Arnold G. F. Intonation of Colloquial English / J. D. O'Connor, G. F. Arnold. — London, 1973.

REFERENCES

1. Zadoyenko, T. P. (1986) *Osnovy kitayskoyi movy. Osnovnyy kurs*. M.: Nauka [In Ukrainian].
2. Pavlovskaya, I. Yu. (2004) *Fonosemanticheskiy analiz rechi*. SPb.: Izd-vo Sankt-Peterburgskogo universiteta [In Russian].
3. Pavlovskaya, I. Yu. (2016) *Ekspierimentalnoe sopostavitelnoe issledovanie angliyskoy I kitayskoy intonatsii*. Vestnik KGU im. Nekrasova № 5 [In Russian].

4. Romyantsev, M. K. (1971) Ton i intonatsiya v sovremennom kitayskom yazike. Moskva [In Russian].
5. Speshnev, N. A. (1980) Fonetika kitayskogo yazika. L. [In Russian].
6. Fonema i ton [On-line resource] http://hieroglyphs.ru/phonema_i_ton.html
7. O'Connor J. D., Arnold G. F. Intonation of Colloquial English / J. D. O'Connor, G. F. Arnold. — London, 1973.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2018